

## **Az anya szerepe a gyermeknevelésben családi-, faji-, nemzeti- és általános emberi szempontból.<sup>1</sup>**

A pedagógia elmélet szempontjából tudomány, gyakorlat szempontjából művészet. Ebből a megállapításból kitűnik, hogy pedagógus csak hivatott egyén lehet, azt megtanulni, és mesterségszerűen űzni képtelenség. Az emberek legnagyobb részét a természetes pedagógia alapján nevelik, ez szolgál irányául a legtöbb szülőnek, illetve anyának is. Csak kevés ember előtt tudatos, hogy lelki diszpozícióinak fejlesztésében első segítője és nevelője édes anyja volt. Ha Cornelia büszkén mutatott fiaira: „Ime az én ékszereim“, ma ennek a fordítottja éppen annyira jogosult; vagyis mutasd meg a gyermeket és megmondom, ki volt az anyja, mert a gyermek lelkén, intelligenciáján áttűzel az anya melegcsillogásu fémjelzett egyénisége.

A nevelés tényezőinek felismerése és megállapítása minden időben fontos problémája volt a pedagógiának és természetes, hogy megoldása a régi idők egyszerűbb életformái közt élő embereinél sokkal könnyebb volt, mint a mai bonyolultabb, sőt legtöbbször hajszolt életkörülményekkel küzdő családokban. A régi szülő, vagy nevelő méltán állithatta: ez az én nevelésem, míg a mai gyermek, ha nem nevelik is *nevelődik*, neveli a környezet, az ezerarcu világ, amely legtöbbször csak az értéktelent, a salakot mutatja és ha nincs valaki, aki kézenfogva vezetve megmutassa a szépet, az eszményt, a jót, nem lesz ereje azt magától megtalálni, mert ezek a kincsek nem a felszinen vannak, fajsúlyuk mélyre kényszeríti s onnan kell azt felhozni.

Ennek a nevelői munkának uttörője és alapvetője az édes anya, és ebből megállapíthatjuk, hogy a gyermek első igazán hi-

---

<sup>1</sup> Felolvasás az Unitárius Tanító Egyesületnek 1938 október 1-én Kolozsvárt tartott közgyűlésében.

vatott nevelője csak az anya lehet. Minden más nevelő másodrendű szerepet kap a gyermek nevelésében. Az édes anya nélkül felnőt gyermekek gyakran megdöbbentő lelkisivársága sokatmondó érv az édesanya drága kötelessége mellett. Több olyan fiatal embert és leányt ismerek, kik a mélyebb lelkiéletet élő család életébe sehogyse tudnak beleilleszkedni, mert gyermekkorukban nem érezték az édesanyai melegséget és minden lépésüket aggódva figyelő irányítását.

A nevelés rendszerének megállapításában a végcél az akarat nevelése, vagyis az egyén dispozióinak olyan fokra való fejlesztése, mely képessé teszi őt arra, hogy a helyest, a jót nemcsak felismerni, de megtenni is tudja. Vannak makacs gyermekek, kikből úgy kell kicsikarni az engedelmességet. Ilyen esetekben helyesebben teszi a szülő, ha hosszútűréssel lassan igyekszik eredményt elérni, mint makacs, kényszerítő eszközökkel, nehogy túlszigorúsággal elkeseredést keltsen a gyermekben. Meg kell értetni a gyermekkel, hogy neki kell engednie, mert mi nem engedhetünk. A makacsságra hajlamos gyermeket nagy tapintattal kell nevelni. Semmiesetre se célravezető módszer a tiltás, inkább közvetlen ráhatással, autoszuggeszcióval igyekezzünk eredményt elérni. Ilyenforma ráförmedések, mint: — ne tedd azt! — ne menj oda! — ne kiabálj! semmit se érnek. Ehelyett így szuggeráljuk bele akaratunkat: — Erzsike oda megy, — Magdika leteszi a kést, Bandika szépen, halkán beszél. A gyermek így észre se veszi, hogy nem az ő akarata érvényesül és lassan, észrevétlenül leszokik az ellenkezésről.

Az akarat nevelésének kerékkötője a gyermek születésével magávalhozott dispoziója. Például egy botfülü gyermekből hiába akarok zenei tehetséget nevelni és viszont a gyermek is hasztalan igyekszik magát ezen a téren képezni, *leküzdhetetlen akadálya legjobb akarásának is ezirányu indiszponáltsága.*

A dispozió néha veszélyes lehet következményeiben, vegyük csak egy kleptomániás esetét. Ez azonban nem jelenti azt, hogy egy ilyen veszélyes ösztönökkel terhelt gyermek elveszett az erkölcsi társadalom számára, mert számtalan példa mutatja, hogy egy ösztönös rossz gyermekből lehet kötelességtudó embert nevelni és ha alaptermészetét teljesen elhagyni nem is tudja, azért adott esetben sikerül legyőznie. Ez azt bizonyítja, hogy a nevelhetőség határát lehet szélesíteni. De nemcsak lehet, sőt *kell* is

küzdeni a diszpozíció ellen. Mivel pedig a gyermeknek valójában nincs még akarata, inkább csak eléggé át nem gondolt impulziói vannak, melyeket bizonyos fokig át lehet alakítani, a nevelhetőség elvitathatatlan. Ez az ugynevezett nevelhetőség, mely minden pedagógia alapköve. Ezt kell tenni jóval az iskolakötelezettség előtt otthon a szülői házban, mert az akarat nevelése a legzsengebb gyermekkorban kezdődik, ott, ahol még csak a szülő, főként az anya, a gyermek egyedüli nevelője. Ezért nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a szülői-ház nevelése a gyermek egész nevelésének eredője. Ez szabja meg egész életének irányát. Ha itt kisiklott a helyes vágányról, sok időbe és fáradságba kerül és legtöbbször mégse sikerül annak helyrehozása. A diszpozíció elleni nagy nevelői harcunkban erősítsen több gondolkozó (Paskal) megállapítása, hogy, ha a velünk született elsődleges természetünket magunkból teljesen kiirtani nem is sikerül, de egy szívós megszokás második természetünké válhatik és sok esetben születési elferdüléseket, jellemferdüléseket is elhallgattat.

A nevelhetőség érdekében az anyának még akkor se szűnik meg a szerepe, amikor gyermeke már iskolába kerül és hivatásos nevelők veszik át nevelését a tömegnevelésben. A tömegnevelés — bár az életre nevel — az egyéni nevelés ellensége. Egy jól fegyelmzett ember lehet jó ember, de az erkölcsisége abban fog állani, hogy bizonyos előírt törvényeket követ. Az igazi erény belülről indul, szabad döntésből fakad, belső szükségből, nem külső törvényből. Ezt az egyéni erkölcsiséget ritkán kapja meg az egyén a tömegnevelésben, ez a családi nevelés eredménye lehet csak. A nevelés első alaptétele a gyermek egyéniségének számbavétele és a nevelés eszközeinek ehhez mért alkalmazása. A tömegnevelésben ezt az elvet abszolút értékben, beváltani lehetetlen, ami az egyéni nevelés rovására esik. De az anya, ki gyermeke készségeit pontosan ismeri és azt a nevelhetőség érdekében állandóan szem előtt tartja, éppen itt lehet segítségére az iskolának a nevelő szerepében.

Egyszerű példát említek. Egy matematikai tehetségtelenség bármily szorgalmas is, nem tud előmenetelt felmutatni a tanító dupla fáradsága ellenére sem. És milyen kínos vergődés kíséri egy ilyen indiszponált gyermek akarását. Az anya, aki gyermekének aggódó szeretettől áthatott nevelője, ezt hamar észreveszi, segítségére siet és kitartással, lassan, fokozatosan töri az ugart.

mig termőfölddé alakul és ha nem is lesz teljesen produktív az eredmény, mindenesetre egy gyengébb átlagot mutathat fel.

Itt kell megjegyeznem azt is, hogy amennyi szolgálatot tesz az anya, ha gyenge adottságu gyermekének segítségére siet, éppen annyira káros, ha egy normálisan fejlett gyermekkel túlsokat foglalkozik, mert a mértéken felüli segítség, mellyel minden akadályt elhárít utjából, passzivitásra vezet. Megszokja, hogy mindent készen kapjon küzdelem nélkül. Minden tulságos gyámkodás alatt nevelt gyermek elveszti a kezdeményezési kedvét és nem fogja sohasé megpróbálni a saját erejét. Nem lesz önálló. Legjobb esetben csak egy becsületes középszerűség, de nem cselekvő ember válik belőle, mert éppen azt ölik meg benne, ami az emberséget adja az embernek: az akaratot. Sok családban szembetűnő az elsőszülött vagy egyedüli gyermek nagy értelmi fejlettsége, ami később szembetűnő visszaesést mutat, míg azok a gyermekek, kiket az agyonfoglalkoztatás nem tett unottá az új ismeretek befogadására, progresszív eredményt mutatnak.

Sok előnye mellett ez a hátránya az aktív iskolának is, mert a tanításnak sohasem szabad csak kellemesnek lenni, hanem igen *kötelességnek, munkának, erőfeszítésnek*. Éppen ezért nem nevelés a játszva-tanítás, mert passzivitásra vezet. A gyermeknek meg kell tanu'nia dolgozni, tünni, megalkudni. Erre neveljen a család és iskola is. A jutalmazással is fukarkodnunk kell. A jóakaratot, törekvést kell jutalmazni, nem a könnyen elért sikereket és azt is inkább szóval, biztatással, mint cukorral.

A fentiekben igyekeztem kimutatni a családi nevelés fontosságát, mert kétségtelen, hogy ennek elhatározó befolyását az erkölcsi jellem kialakulására nem tagadhatjuk.

Bár Rousseau Emilje forradalmat jelent a pedagógiában, nyilvánvaló elméletének az a sajátos gyöngéje, hogy Emil nevelésénél egyáltalán nem veszi tekintetbe a családot. Ma már a bentlakásokat is igyekeznek családiasabbakká tenni a régi kaszárnyarendszerű bentlakásokkal ellentétben, hogy a gyermek ne érezze meg a nagy zökkenést a családi és iskolai nevelés között. A családi és iskolai nevelés kapcsolatának szükségét célozzák az iskolákban újabban bevezetett nagyon üdvös szülői-értekezletek is.

A családi nevelésben érvényesülnie kell bizonyos, a gyermek életviszonyaira kiható egyéni irányzatnak is. A legelső ezek közt

a speciális szempontok közt a faji öntudat nevelése. Magyar anya csak erős, öntudatos magyart nevelhet gyermekéből az irredentizmus vádja nélkül, mert ha valakiben a faji érzés szilárd, határozott, az csak becsülni tudja ugyanezeket a tulajdonságokat másfajú honfitársában is. Faji érzésre ma csak a család nevel. Itt kinálkozik a leggyönyörűbb szerepe az anyának, mikor a napi munka befejezése után kézimunka vagy varrás közben mesét mond a letűnt szép időkről. És mindez nemcsak szép, de megnyugtató is, kiegyensúlyozódik tőle a mai ember lelke. Ami volt, szép volt, igaz volt. *Ami van, amiben élnünk kell: az ittlakó és élő nemzetnek tisztelete és megbecsülése csak így alakulhat ki lelkében.* Pedig erre szükség van. Tudnia kell megbecsülni azt a földet, azt a nemzetet, melynek kebelében él.

Szinte legelsőnek kellett volna említenem a családi nevelésben a vallásos nevelést, mert ez megelőzi az összezt. Az anya lélektanához valahogy hozzá is tartozik a vallásosság. Ha boldog, ha örömmel tölti el gyermekének fejlődése, kezébe veszi az apró kezeket és övébe kulcsolva, hálát ad érte Istenének. Ezek az első benyomások kitörülhetetlenül vésődnek a gyermek lelkébe. Egy magyar unitárius anya gyermeke csak jó magyar és jó unitárius lehet, ami azonban nem jelenti azt, hogy másfajú és más vallású ember kevésbé értékes volna szemében. A helyes nevelői szempont ez: légy büszke fajodra, vallásodra, de becsülj meg minden fajú és vallású embert, mert minden embernek értékét a benne rejlő lelki kincsek, az intelligencia mértéke határozza meg. Ezt az általános emberi szempontot azonban nem téveszthetjük össze a kozmopolita elgondolásokkal, mert a kozmopolita románnak nem román, magyarnak nem magyar, faji szempontból nulla. Ilyenekre nincs szükség!

Befejezésül még csak azt szeretném megjegyezni, hogy bár az anya szerepe a családi nevelésben fontosabb az apa szerepénél, főleg, mert természetszerűleg az anya többet van gyermekével, másrészt, mert gyöngédebb természete közelebb viszi hozzá, mulasztás volna meg nem említenem, hogy az apa határozott egyénisége, következetes szigora erős mértékben rányomja bélyegét a nevelés karakterére. És ez így is van jól: így egészíti ki egyik a másikat. Csak arra kell vigyázni, hogy a szülők nevelésében meglegyen az egyöntetűség és együttélésükben meg legyen a harmónia, mert ez a gyermekeknek példát mutat, lelki kiegyensúlyozottságot teremt.

Még csak egy gondolatom van. Miután bizonyos, hogy az anya nevelése a gyermek jövőjére elhatározó fontossága, szükség volna olyan intézményre, hol az anyáknak a gyermeknevelést szakszerűen tanítják. Talán sok mellékvágányra tévedt szerencsétlen ember sorsát meg lehetne előzni!

*Ütőné-Osváth Róza.*

## IRODALOM.

„Utazás Palesztinában“. Fosdick Emerson Harry amerikai lelkésznek fenti címen megjelent világhírű művét Lőfi Ödön bölöni lelkész kitűnő fordításában kiadta az Unitárius Irodalmi Társaság és az Iratterjesztő Bizottság. Ezt a 188 oldalra terjedő és Palesztina térképével ellátott könyvet mindenkinek olvasnia kell, aki az Ó- és Újszövetségi történetek színtere és az ország jelenlegi forrongó állapota iránt érdeklődéssel viseltetik. Az író nem csupán a mult történelmének ismertetésében szakavatott vezetőnk, hanem a világháboru utáni helyzetet s a legujabb héber és arab küzdelmeket lélektani, gazdasági és politikai alapon tisztán világítja meg. Benne látjuk a cionista mozgalom eredményeinek, akadályainak és lehetőségeinek a helyszínen szerzett benyomások és tapasztalatok alapján való tárgyilagos ismertetését élénk és vonzó irányban előadva. Ára 80 lej. Megrendelhető az Unitárius Iratterjesztő Bizottságnál. Cluj, Liceul Unitarian, Calea Marechal Foch 12.

Vári Albert: „Kereszténység és unitarizmus.“ Kolozsvár 1938. 8<sup>o</sup> 11 oldal. Mint a Keresztény Magvető füzetek c. sorozatnak 24-ik száma jelent meg ez a missziói célt szolgáló füzet. Élő tiltakozás ama még ma is itt-ott felhangzó vád ellen, mintha az unitáriusok nem tartoznának a kereszténység nagy családjához. Ellenkezőleg, az unitarizmus, mint az evangélium talajából táplálkozó vallás, a kereszténység legtermészetesebb hajtása. Szerző az E. K. Tanács megbízásából írta s díjtalanul küldötte el a fenti cél szolgálatára.

Dr. Gyulai Zoltán: Fizikai világ és szellemisség. Kolozsvár, 1938. 8<sup>o</sup> 17 old. A kiváló írónak eme széles körben visszhangot keltett jeles tanulmánya szintén a fenti sorozat 25 száma-ként jelent meg. Benne mély tudással állapítja meg a fizikus egyetemi tanár, hogy a régi materialista elmélettel szemben a legujabb természettudományi ismeretek elősegítik és alátámasztják a metafizikai igazságokat. Így a tudomány és vallás között minden elmentét elenyészett. A füzet gondos olvasása nagy lelki gazdagsággal jár.